

PODANI, J.:

A Vácrátóti Arborétum puhatestü-faunája - The
Mollusc fauna of the Vácrátót Arboretum, Hungary

Az arborétumok és botanikus kertek mesterséges környezetében számos puhatestű talál kedvező életfeltételeket. Az emberi beavatkozás révén olyan fajok is megtelepedhetnek, amelyek egyébként hiányoznak az őshonos faunából. A meglehetősen véletlenszerű vizsgálatok Magyarországon mindeddig öt ilyen fajt mutattak ki. Nyilvánvaló, hogy a malakológusoknak érdemes nagyobb figyelmet fordítaniuk a jövőben a hazai növénykertek puhatestü-faunájára. Az alaposabb feltárás volta képpen már meg is kezdődött a Szigligeti Arborétum puhatestűinek fel-dolgozásával (PINTÉR, 1978). Jelen tanulmányban pedig a Vácrátóti Arborétumban 1979 februárjától 1980 márciusáig végzett gyűjtéseim eredményét ismertetem.

Az MTA Botanikai Kutatóintézetének kezelésében álló kert kiterjedése 26 hektár. E viszonylag kicsi terület ökológiailag rendkívül változatos. A kerten folyik keresztül a Sződrákos-patak, melyet összefüggő tórendszerre építettek ki. A tómedrekből kiemelt föld, valamint a Naszályról ideszállított kőtöröök felhasználásával mesterséges dombokat, vizeséseket és alagutat hoztak létre. A terepviszonyokat annyira megváltoztatták, hogy az eredeti homokos-agyagos talajjal jóformán csak a kerthez újabban csatolt területeken találkozhatunk. A terep változatosságát jelentős mértékben fokozza a növényzet. Különleges biotópot jelentenek az üvegházak és a bennük található vízmedencék. A terület klimája száraz, közvetlen környezeténél valamivel hűvösebb. Évi csapadékmennyisége kb. 500 mm.

Az Arborétumban már korábban is voltak gyűjtések, melyek során 33 faj került elő (PINTER & alii, 1979). Egyeléssel és csapdázással végzett gyűjtésemmel ezek közül 29 faj jelenlétét sikerült megerősítenem. Nem találtam meg az innen említett Lymnaea columella, Acanthinula aculeata, Nesovitrea hammonis és Deroceras caruanai fajokat. Ezzel szemben viszont további 43 faj előfordulását mutattam ki. Igy az Arborétumból ismert puhatestűek száma 76-ra emelkedett, ami több mint egyharmada a hazai Mollusca-fajok számának.

Az Arborétum puhatestü-faunalistája, feltüntetve az általam gyűjtött példányszámokat, a következő /két kereszt jelöli azokat a fajokat, amelyek csak üvegházakban kerültek elő, egy kereszt pedig azokat, amelyeket üvegházakban és a szabad földön is gyűjtöttem/:

1. Viviparus contectus /MILLET/	10	7. Acroloxus lacustris /LINNÉ/	3
2. Valvata cristata MÜLLER	12	8. Lymnaea stagnalis /LINNÉ/	7
3. Valvata piscinalis /MÜLLER/	34	9. Lymnaea palustris /MÜLLER/	10
4. Bithynia tentaculata /LINNÉ/	87	10. Lymnaea peregra /MÜLLER/	26
5. Carychium minimum MÜLLER	1	11. Lymnaea columella /SAY/	-
6. Carychium tridentatum /RISSO/	16	12. Lymnaea truncatula /MÜLLER/	18 +

13. <i>Physa sp. /acuta?/</i>	15 ++	45. <i>Discus rotundatus /MÜLLER/</i>	41
14. <i>Planorbarius corneus /LINNÉ/</i>	12	46. <i>Arion fasciatus NILSSON</i>	11
15. <i>Planorbis planorbis /LINNÉ/</i>	25	47. <i>Arion subfuscus /DRAP./</i>	13
16. <i>Anisus spirorbis /LINNÉ/</i>	57	48. <i>Vitrina pellucida /MÜLLER/</i>	13
17. <i>Anisus vortex /LINNÉ/</i>	67	49. <i>Zonitoides nitidus /MÜLLER/</i>	37
18. <i>Bathyomphalus contortus /LINNÉ/</i>	4	50. <i>Zoniteoides arboreus /SAY/</i>	38 ++
19. <i>Gyraulus albus /MÜLLER/</i>	60	51. <i>Aegopinella minor /STABILE/</i>	70
20. <i>Armiger crista /LINNÉ/</i>	16	52. <i>Nesovitrea hammonis /STRÖM/</i>	-
21. <i>Hippeutis complanatus /LINNÉ/</i>	31	53. <i>Oxychilus draparnaudi /BECK/</i>	20
22. <i>Ferrissia wautieri /MIROLI/</i>	59	54. <i>Oxychilus glaber /ROSSM./</i>	19
23. <i>Cochlicopa lubrica /MÜLLER/</i>	15	55. <i>Oxychilus inopinatus /ULICNY/</i>	1
24. <i>Cochlicopa lubricella /PORRO/</i>	9	56. <i>Oxychilus translucidus /MORT./</i>	55 +
25. <i>Columella edentula /DRAP./</i>	8	57. <i>Daudebardia rufa /DRAP./</i>	1
26. <i>Truncatellina cylindrica /FÉR./</i>	4	58. <i>Daudebardia brevipes /DRAP./</i>	1
27. <i>Truncatellina claustralalis /GREDLER/</i>	81	59. <i>Boettgerilla pallens SIMROTH</i>	5
28. <i>Vertige pygmaea /DRAP./</i>	4	60. <i>Deroferas sturanyi /SIMROTH/</i>	7
29. <i>Orcula doliolum /BRUG./</i>	6	61. <i>Deroferas caruanai /POLLONERA/</i>	-
30. <i>Granaria frumentum /DRAP./</i>	140	62. <i>Deroferas reticulatum /MÜLLER/</i>	12
31. <i>Pupilla muscorum /LINNÉ/</i>	11	63. <i>Helicella obvia /MENKE/</i>	10
32. <i>Vallonia pulchella /MÜLLER/</i>	17	64. <i>Helicopsis striata /MÜLLER/</i>	8
33. <i>Vallonia costata /MÜLLER/</i>	34 +	65. <i>Monacha cartusiana /MÜLLER/</i>	21
34. <i>Acanthinula aculeata /MÜLLER/</i>	-	66. <i>Perforatella rubiginosa /SCHMIDT/</i>	5
35. <i>Chondrula tridens /MÜLLER/</i>	5	67. <i>Perforatella incarnata /MÜLLER/</i>	6
36. <i>Ena obscura /MÜLLER/</i>	19	68. <i>Trichia hispida /LINNÉ/</i>	19
37. <i>Clausilia dubia DRAP.</i>	10	69. <i>Cepaea vindobonensis /FÉR./</i>	3
38. <i>Laciniaria biplicata /MONT./</i>	18	70. <i>Helix pomatia LINNÉ</i>	6
39. <i>Succinea putris /LINNÉ/</i>	6	71. <i>Unio pictorum /LINNÉ/</i>	9
40. <i>Succinea oblonga DRAP.</i>	34	72. <i>Unio crassus RETZIUS</i>	8
41. <i>Oxyloma elegans /RISSO/</i>	18	73. <i>Anodonta cygnea /LINNÉ/</i>	18
42. <i>Opeas pumilum /L. PFEIFFER/</i>	7 ++	74. <i>Sphaerium corneum /LINNÉ/</i>	12
43. <i>Cecilioides acicula /MÜLLER/</i>	2	75. <i>Sphaerium lacustre /MÜLLER/</i>	7
44. <i>Punctum pygmaeum /DRAP./</i>	5	76. <i>Pisidium amnicum /MÜLLER/</i>	23

Összesen: 1564 db

A jelenlegi fauna kialakulása döntően három tényező hatására vezethető vissza. Igy a csigák és a kagylók származásuk alapján három fő csoportra oszthatók:

1. Őshonos vagy természetes úton ide került fajok. Az Arborétum területén eredetileg is előforduló fajok listáját az érintetlen területek és az Arborétum közvetlen környezetének tanulmányozásával állítottam össze. Teljes bizonyossággal őshonosak a következők: 23, 24, 26, 28, 30-33, 35, 43, 63-65, 69, 70. Ebbe a csoportba tartozik a vizhez kötött fajok jelentős része, melyek már eredetileg is éltek a patakban és környékén, vagy pedig vizi úton később kerültek a tavakba: 1-4, 7-10, 12, 14-22, 39-41, 49, 52, 71-76 (Megjegyzendő, hogy néhány vizi faj esetében nem zárható ki a vizinövényekkel történt behurcolás lehetősége sem). Az Arborétumon belüli lelőhelyük alapján valószínűsíthető, hogy természetes eredetűek vagy őshonosak a következők: 5, 66-68.

2. A kertépítés időszakában földdel és kőzettel ide került fajok. Ezek a hazai fauna "teljes értékű" tagjai; abban különböznek az előző csoporttól, hogy természetes élőhelyük távolabbi esik, vácrátóti előfordulásuk az emberi beavatkozás következménye. Az Arborétum helyén korábban semmiféle üledékes kőzet sem volt. A Vác környéki hegyekből származó mészkő, dolomit és homokkő tehát alapjában meg-

változtatta az ökológiai viszonyokat, s lehetőséget teremtett sok cígafaj fennmaradására. E fajok a kerten belül ma is csak a mesterséges dombokon fordulnak elő, így idegen eredetűk nagyon valószínű: 6, 25, 27, 29, 34, 36-38, 44, 48, 51, 53-55, 57, 58, 67.

3. Növényekkel vagy tisztázatlan módon behurcolt fajok, a botanikus kertek "elmaradhatatlan" vendégei. Egy részük nem őshonos Magyarországon, sőt még Európában sem. Példa erre a feltehetőleg kaukázusi eredetű Oxychilus translucidus, melynek felfedezéséről már beszámoltunk (PINTÉR & PODANI, 1979). Emellett hazánkban egyedül Vácrátóttról ismert az észak-amerikai Zonitoides arboreus. Mindössze két-három magyarországi lelőhelyről tudunk a következőknél: 11, 42, 59, 61. További, minden valószínűség szerint növényekkel behurcolt fajok: 13, 45-47, 60, 62.

Könnyen elképzelhető, hogy későbbi gyűjtések során bővül a faunalista. Várható például a Vertigo antivertigo felbukkanása, mely a kert mögötti Tece-patak környékéről már előkerült (leg. KÓSA G.).

Befejezésül köszönetet mondok PINTÉR LÁSZLÓNAK és BARTHA ÁGNESnek a problematikus fajok meghatározásáért, KÓSA GÉZÁNAK a gyűjtésben nyújtott segítségről.

Summary

This paper presents a recent account of the terrestrial and freshwater molluscs of Vácrátót Arboretum, Hungary. 72 species have been recorded in the Arboretum of only 26 hectares area. The presence of four additional species reported previously (PINTÉR & alii, 1979) was not confirmed. The number of specimens found between February, 1979 and March, 1980 is given for each species in the fauna list. Two crosses indicate species living in only greenhouses while one cross indicates the species found both in the greenhouses and in the field. Regarding the origin of the fauna the species may be assigned to three groups: 1. species native to this area or originated through natural immigration, 2. species introduced by soils and rocks from Naszály Hill in the course of park construction, 3. species introduced by plants from botanic gardens, greenhouses and tropical countries.

Irodalom

PINTÉR, I. (1978): A Szigligeti Arborétum csigái. Veszprém Megyei Múz. Évk., 13: 93-94. - PINTÉR, L. & PODANI, J. (1979): Oxychilus (Ortizius) translucidus (MORTILLET 1854) Magyarországon (Gastropoda: Zonitidae). Soosiana, 7: 95-96. - PINTÉR, L., RICHNOVSZKY, A. & S. SZIGETHY, A. (1979): A magyarországi recens puhatestűek elterjedése. Soosiana, Suppl. I: 1-351.

DR. PODANI JÁNOS

Vácrátót
MTA Botanikai Kutatóintézet

H-2163